

بررسی سبک زبانی نوروزنامه خیام نیشابوری

حسام السلامه*

* دانشجوی دکترا زبان و ادبیات فارسی دانشگاه بین المللی امام خمینی (ره) hussam.als@hotmail.com

09330298135

چکیده

نوروزنامه نمونه کاملی از سبک نثر مرسل در قرن پنجم است و کلیه مختصات نثر قرن پنجم در آن دیده می‌شود. سبک نگارش نوروزنامه ساده و شیوا و خالی از تکلف است. اما با وجود اینکه این اثر از آثار مهم نثر مرسل است، تا کنون مورد توجه سبک‌شناسان قرار نگرفته است و مقاله یا اثری در این مورد، دیده نمی‌شود. در این مقاله، بر مبنای تقسیم‌بندی مشهور سبک‌شناسی به سطوح زبانی و ادبی و فکری، به بررسی مختصات سبک دوره و نیز سبک شخصی نوروزنامه در سطح زبانی و آوایی که مهمترین سطح سبکی آثار نثر مرسل نیز هست، پرداخته می‌شود. از یافته‌های این پژوهش این است که خیام نیشابوری در سطح زبانی، به استفاده از مترادفات عربی و نیز درج همزه‌های اضافه، تمایل فراوانی داشته حال آنکه این ویژگی‌ها در دیگر آثار نثر مرسل، چندان پربسامد نیست. از طرفی دیگر وجود انواع ساختارهای کهن و تاریخی فعل مضارع و ماضی، نشان‌دهنده سبک دوره نوروزنامه، یعنی سبک مرسل است.

کلید واژها: نوروزنامه، مختصات زبانی، سبک شناسی.

۱- مقدمه

کتاب نوروزنامه منسوب به شاعر گرانمایه و عالی‌قدر ایران خیام است. حکیم ابوالفتح غیاث‌الدین عمر بن ابراهیم خیام در ریاضیات و نجوم و فلسفه استاد و سرآمد فضلالی مبرز و حکمای مسلم عصر بوده است و در شمار بزرگ‌ترین شعرا و نویسندگان ایران قرار دارد. «وی به قرائن، در حدود ۴۰۷ به دنیا آمده و در سال ۵۱۷ در نیشابور درگذشته است. خیام در سال ۴۶۷ به اصلاح و تعدیل تقویم فارسی مبادرت ورزیده و درست‌ترین روش گاه‌شماری را بنیاد نهاده است» (حصولی، ۱۳۷۸: ۲۹).

در نوروزنامه اسباب پیدایش جشن نوروز و کشف حقیقت آن و این‌که کدام‌یک از شاهان واضع جشن نوروز بوده و آیین آن و آداب پادشاهان ساسانی در این باب و مطالب گوناگون دیگری آمده است. نوروزنامه به سبک عصر دوم یعنی قرن پنجم هجری تحریر یافته و بنیاد آن بر پایه تاریخ بلعمی و بیهقی است یعنی «از حیث ایجاز و عدم مترادفات و موازنه و کم داشتن اغات تازی و انشای جمله‌های کوتاه و زیبا از پیروان سبک قدیمست ولی در بعضی جمله‌ها مانند بیهقی فعل را برمسند و مسندالیه مقدم می‌دارد و افعال مجهول با افعال معین (آمد) زیاد می‌آورد و بطور کلی از سیاستنامه و قابوسنامه بسبک قدیم نزدیک‌تر است و اگر لفظ «در» بجای «اندر» گاه بگاه در تضاعیف سطور دیده نمی‌شود و افعالی بقرینه حذف نشده بود می‌توانستیم آنرا در پایان گفتار نخستین در ضمن پیروان سبک سامانی مانند تاریخ سیستان و زادالمسافرین ناصر خسرو درآوریم» (بهار، ۱۳۹۱: ۱۶۸).

در این مقاله، به بررسی سبک زبانی نوروزنامه خیام پرداخته می‌شود. تقسیم‌بندی مشهور سبک‌شناسی، تقسیم آن به سه سطح زبانی، ادبی و فکری است که برخی پژوهشگران، به بررسی هر سه سطح در یک اثر می‌پردازند و برخی دیگر یکی از این سه قسمت را در اثری خاص بررسی می‌کنند. این نوع تقسیم‌بندی را بسیاری از بزرگان سبک‌شناسی، از کارآمدترین روشهای سبک‌شناسی برای بررسی آثار ادبی دانسته‌اند «چرا که همزمان به تبیین و تحلیل تمام ویژگیهای زبانی، ادبی و فکری یک اثر می‌پردازد و هیچ نکته‌ای را رها نمی‌کند و همچنین هیچ نکته‌ای را نسبت به نکته‌های دیگر، کمرنگتر نمی‌-